

УДК 004.9:330.4

В.В. Іванова

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО РИНКУ В ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ ЕКОНОМІКИ

Висвітлена роль інформаційного ринку для підвищення ефективності інформаційного забезпечення економіки, заснованої на знаннях та умов для його розвитку.

Постановка проблеми. Одним з головним пріоритетів для України є побудова та розвиток інформаційного суспільства, як зазначено у Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». Серед основних стратегічних цілей у ньому відзначається прискорення розробки та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери суспільного життя, зокрема в економіку, та розвиток національної інформаційної інфраструктури на засадах сприяння вітчизняному виробництву ІКТ та інформаційно-комунікаційних систем для подолання залежності від зарубіжних виробників, а також серед основних напрямів розвитку названа необхідність збільшення різноманітності та кількості послуг населенню та бізнесу на основі ІКТ та створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів [1].

Однією з основних складових успішного досягнення окреслених цілей та забезпечення руху за визначеними напрямками є інформаційний ринок, тому на нинішньому етапі суттєво актуалізується проблема його розвитку та потребують детального вивчення чинники, що сприяють або гальмують даний процес.

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідження в цьому напрямі приділили увагу вчені: Д.Белл, П. Друкер, А. Тоффлер, Е. Петрова А., Чухно, Г.Коломієць, О. Чубукова. Вирішення проблеми розвитку інформаційного ринку лежить у площині з'ясування його ролі у такій сфері суспільного життя як економіка та значимості ринку в її розвитку у відповідності до спрямованості країни на побудову економіки, заснованої на знаннях.

Метою статті є визначення необхідності розвитку інформаційного ринку в сучасному економічному просторі, в тому числі для підвищення ефективності інформаційного забезпечення нового етапу розвитку економіки.

Викладення основного матеріалу. Прагнення країн світу, в тому числі й України, до побудови інформаційного суспільства та економіки, заснованої на знаннях призвело до розуміння важливості на цьому етапі такого ресурсу як інформація та загострило проблему якісного інформаційного забезпечення, одним із засобів здійснення якого виступає інформаційний ринок. На перший план сьогодні виходить забезпечення інформацією в електронному вигляді, що здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних послуг, в тому числі у вигляді інформаційних продуктів.

Деякі з дослідників ототожнюють ринок інформації та інформаційний ринок і визначають його як такий, де здійснюються відносини купівлі-продажу між виробниками та споживачами інформації, але відмічають, що об'єктами даного ринку може бути не тільки власне інформація, а й інформаційні продукти та послуги, речові носії та провідники інформації [2, С. 41, 42].

Точніше все ж таки даний ринок називати інформаційним, тому що основними об'єктами інформаційного ринку є інформаційні ресурси, інформаційна продукція (продукти та технології), інформаційні послуги та комунікації. Кожен з них займає певне місце у економічних процесах, що відбуваються в суспільстві, але всі вони відіграли та продовжують відігравати свою інноваційну роль у переході до економіки, заснованої на знаннях.

Особливістю сучасного етапу розвитку економіки пояснюється суттєве зростання останнім часом попиту на інформацію в економічній сфері. Через активізацію інноваційного процесу, який потребує значних обсягів інформації та знань у продукції підприємств зростає частка інформаційної складової. Оптимальне управління суб'єктами господарювання, розробка стратегічних напрямів та оцінка фінансово-економічного становища на мікро-, мезо- та макрорівнях потребує значних інформаційних потоків. Інформаційний ринок шляхом використання інформаційних ресурсів, продуктів, технології, послуг та за допомогою інформаційних комунікаційних мереж виконує одне з головних його завдань – інформаційне забезпечення всіх сфер суспільного життя. Особливо важливим стає цей процес в умовах переходу до економіки заснованої на знаннях.

Підприємства приділяють сьогодні увагу інформаційній та комунікаційній компетенції персоналу, вдосконаленню системи управління інтелектуальним капіталом, що є одним з чинників зростання попиту на об'єкти інформаційного ринку. Формування та

збільшення цього капіталу, особливо такої його складової як людський капітал, потребує відповідних витрат на освіту та НДДКР, значних обсягів та постійного забезпечення інформаційними ресурсами, що можуть бути отримані шляхом вільного доступу або на інформаційному ринку, на базі якого також формується друга складова інтелектуального капіталу – структурний капітал (патенти, ліцензії, бази даних, комп'ютерна техніка, інформаційні технології та мережі).

З високою динамічністю відбувається розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, а використання їх більшістю країн набуло масштабного характеру. Дана тенденція пояснюється тим, що ці технології підняли на якісно новий рівень відносини між суб'єктами економічних процесів та діяльність в усіх сферах економіки, зокрема, це стосується документообігу, організації безготівкових платежів, ділового взаємодіяння, обміну інформацією, освіти.

На основі інформаційних технологій здійснюються в новій формі (електронна комерція або електронні банківські оборудки) традиційні торговельні та банківські процеси. На особливу увагу заслуговують інформаційні технології для забезпечення документального зв'язку між суб'єктами економічних та суспільних відносин, документообігу в межах таких суб'єктів, зокрема електронна пошта. Завдяки цим технологіям та використанню локальних мереж можливе впровадження «безпаперових» технологій, що дозволяє скоротити витрати на документообіг [3, С.61]. Інформаційні технології надають можливість акумулювати та зберігати значні масиви інформації на сервері підприємств, організацій та забезпечувати швидкий доступ до них через локальну мережу без постійного використання паперового варіанту, замінювати телефон та факс на електронну пошту. Автоматизовані системи управління ресурсами підприємств (ERP-системи) дозволяють ефективно вирішувати проблеми управління транснаціональних компаній та інших об'єднань підприємств [4].

Роль інформаційного ринку не лише в інформаційному забезпеченні процесів, що відбуваються в економіці, а й в забезпеченні інформаційно-комунікаційного розвитку, подоланні ізоляції суб'єктів через підключення споживачів до комунікаційних засобів та мереж. Так завдяки мережі Інтернет розширився доступ до міжнародних інформаційних ресурсів, але сьогодні можливості цієї мережі не обмежуються лише організацією пошуку та доступу до інформації. Використання відповідних інформаційних технологій та комунікацій (Інтернет) надало можливість оновити способи спілкування

(мобільний зв'язок, IP-телефонія, відеоконференції електронна пошта), запровадило зміни в організації та здійсненні економічної діяльності. Саме мережа Інтернет зумовила активний розвиток електронної комерції, сприяла залученню до неї не тільки суб'єктів бізнесу, а й населення, дозволила активізувати банківські електронні системи оплати. Розвиток такої глобальної мережі та інформаційних технологій сприяв й іншим трансформаціям в економічній та соціальній сферах діяльності суспільства: створення віртуальних підприємств, електронного уряду, робочих місць за межами підприємства, оновлення системи освітянських послуг за рахунок дистанційної освіти.

Не тільки розглянуті аспекти обумовлюють необхідність розвитку інформаційного ринку, при сучасному посиленні глобалізаційних процесів конкурентоспроможність країни може бути досягнута завдяки розвитку саме цієї сфери (знання, технології, послуги). Для розвинутих країн світу – це пріоритет на нинішньому етапі, а промислове виробництво та розробка сировинних запасів залишається іншим країнам разом з екологічними проблемами та витратами на матеріально-технічну базу.

Сучасні можливості інформаційної продукції, послуг і комунікацій та нагальна на сьогодні потреба в них будуть стимулювати розвиток інформаційного ринку, але необхідно відмітити залежність цього процесу від забезпеченості підприємств та населення комп'ютерною технікою, відповідним програмним забезпеченням, доступністю до мережі Інтернет. Даний аспект є достатньо впливовим щодо можливості активізації процесу побудови економіки, заснованої на знаннях.

Серед країн, які мають високе значення індексу економіки знань (KEI – Knowledge Economy Index) першу позицію за кількістю комп'ютерів на 1000 населення протягом 2000-2005 рр. займали США, тільки у 2005 р. даний показник там склав 778 одиниць (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість комп'ютерів у країнах OECD у 2000-2005 рр. [5]

(од. на 1000 населення)

Країни	Роки:						Темп росту 2005 до 2000 %
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	

Збірник наукових праць МННЦ ІТiС

США	580,5	639,2	738,6	744,8	762,6	778,1	134,0
Швеція	576,1	626,1	687,4	706,2	741,1	775,8	134,7
Данія	560,5	608,5	658,2	679,7	720,5	757,2	135,1
Швейцарія	488,4	600,4	641,4	655,8	711,5	749,2	153,4
Норвегія	571,7	610,1	656,8	675,3	716,8	742,7	129,9
Австралія	555,8	585,1	629,9	650,2	689	727,4	130,9
Нідерланди	468,3	509,6	605,3	638,3	684,5	727,0	155,2
Канада	549	603,9	647,0	651,6	688,7	724,4	132,0
Фінляндія	573,3	613,6	662,1	680,0	719,4	724,0	126,3
Нова Зеландія	484,6	517,1	571,0	577,0	603,9	640,0	132,1
Велико-британія	442,4	492,1	525,7	546,4	595,3	638,5	144,3
Німеччина	372,6	436,0	480,3	510,8	561,7	611,3	164,1
Австрія	401,6	429,1	475,9	500,7	547	605,2	150,7
Ірландія	408,6	460,6	515,8	514,7	559,8	601,3	147,2
Корея	313	398,5	342,4	391,1	539	587,5	187,7
Японія	389,2	429,9	477,1	509,3	543,2	577,3	148,4
Франція	369,4	418,7	418,6	440,3	486,6	533,8	144,5
Італія	308	347,2	310,2	338,8	390,1	446,59	145,0

Найменше серед даних країн забезпечене комп'ютерами населення Італії, так у 2005 р. цей показник становив майже 447 одиниць, але в цілому те, що практично кожна друга особа в цій країні має комп'ютер свідчить про достатньо високий розвиток ІКТ сфери. Майже не відстала від США за кількістю комп'ютерів на 1000 населення Швеція (775 од. у 2005 р.), достатньо високим було значення даного показника у Данії, Швейцарії та Норвегії. У 2005 р. практично однаковою була забезпеченість комп'ютерами в Австралії (727), Нідерландах (727), Канаді (724) та Фінляндії (724). Аналіз динаміки даного показника свідчить про його суттєве зростання за останні роки. У 2005 р. порівняно з даними 2000 р. особливо значним воно було у Кореї – 87,7 % та Німеччини – 64,1 %, майже наполовину даний показник зріс у Швейцарії, Нідерландах та Австрії.

Одним з чинників функціонування та розвитку інформаційного ринку є ступінь розвинутої комунікаційних мереж, особливо Інтернет, а також його доступність, яка залежить від вартості доступу та інформаційної обізнаності. Збільшення чисельності користувачів цієї мережі не тільки обумовлює підвищення попиту на дану інформаційну-комунікаційну послугу, а й сприяє зростанню його на інші інформаційні послуги та продукцію.

Серед країн OECD, що вже розглядалися, найбільше користувачів мережі Інтернет на 1000 населення протягом останніх п'яти років мала Швеція, лише у 2000 р. вона поступалася Канаді (табл. 2). Лідер за кількістю комп'ютерів на 1000 населення – США – у 2005 р. за кількістю користувачів глобальної мережі знаходилася лише на восьмому місці після Японії та Фінляндії. Крім Швеції, до першої п'ятірки у 2005 р. за величиною даного показника ввійшли Данія, Австралія, Норвегія та Корея.

Аналіз динаміки цього показника свідчить, що кількість користувачів мережі Інтернет на 1000 населення в усіх країнах стрімко зростала, зокрема, у Франції – втричі, в Японії – в 2,5 рази. Зростання даного показника більше, ніж у 2 рази відбулося у Великобританії, Німеччині та Італії та майже у 2 рази – у Новій Зеландії, Нідерландах та Австрії. У 2005 р. порівняно з 2000 р. приріст цього показника у Канаді становив 32,9 %, і це найменшим значенням серед решти країн.

Дослідження динаміки даних показників щодо України свідчить про суттєві позитивні зрушення, так кількість комп'ютерів на 1000 населення у 2005 р. порівняно із 2000 р. зросла більше, ніж у 2 рази, а кількість користувачів мережі Інтернет – майже у 14 разів (табл. 3).

Таблиця 2
Кількість користувачів Інтернет у країнах OECD у 2000-2005 рр. [5]
(осіб на 1000 населення)

Країни	Роки:						Темп рост у 2005 до 2000
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	

Збірник наукових праць МННЦ ІТiС

								%
Швеція	496,0	554,1	602,6	647,6	689,3	729,7	147,1	
Данія	486,8	541,2	592,6	644,5	689	727,72	149,5	
Австралія	395,6	464,8	530,4	600,6	653,1	704,05	178,0	
Норвегія	489,9	532,0	586,9	629,1	664,3	702,46	143,4	
Корея	401,7	510,0	557,2	605,1	649,7	702,28	174,8	
Японія	267,7	383,9	509,2	565,5	612,7	676,62	252,7	
Фінляндія	462,4	512,5	548,0	589,4	629	670,25	144,9	
США	488,1	522,1	556,4	597,3	632	667,9	136,8	
Канада	501,1	534,8	569,6	593,6	629	665,96	132,9	
Нова Зеландія	339,4	412,9	470,2	511,2	586,3	659,89	194,4	
Швейцарія	391,6	466,8	523,3	582,0	607,9	649,94	166,0	
Нідерланди	345,6	448,5	511,6	564,6	603,1	640,59	185,3	
Австрія	326,0	389,9	442,2	508,0	566,5	624,7	191,6	
Велико-британія	281,1	401,7	456,0	508,3	549,2	591,44	210,4	
Німеччина	245,4	308,7	368,7	441,9	508	561,84	228,9	
Ірландія	289,4	-	376,0	410,3	456,4	509,05	175,9	
Італія	218,0	307,0	361,7	407,9	439,7	496,14	227,6	
Франція	151,6	208,6	279,6	360,7	421,4	474,71	313,1	

Таблиця 3
Кількість комп'ютерів та користувачів Інтернет в Україні
у 2000-2005 рр. [6, 7, 8]

(на 1000 населення)

Показники	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Кількість	18	19	20	24	20	38

Збірник наукових праць МННЦ ІТiС

комп'ютерів, од.						
Кількість користувачів Інтернет, осіб	7	12	19	53	62	97

Протягом 2000-2005 рр. більш стрімко зростає кількість користувачів Інтернет на 1000 населення, ніж кількість комп'ютерів (рис. 1), так у 2005 р. даний показник перевищив у 2,5 рази кількість володарів комп'ютера на 1000 населення. Це свідчить, що доступ в мережу здійснюється переважно на робочих місцях або в спеціалізованих закладах (наприклад, Інтернет-кафе).

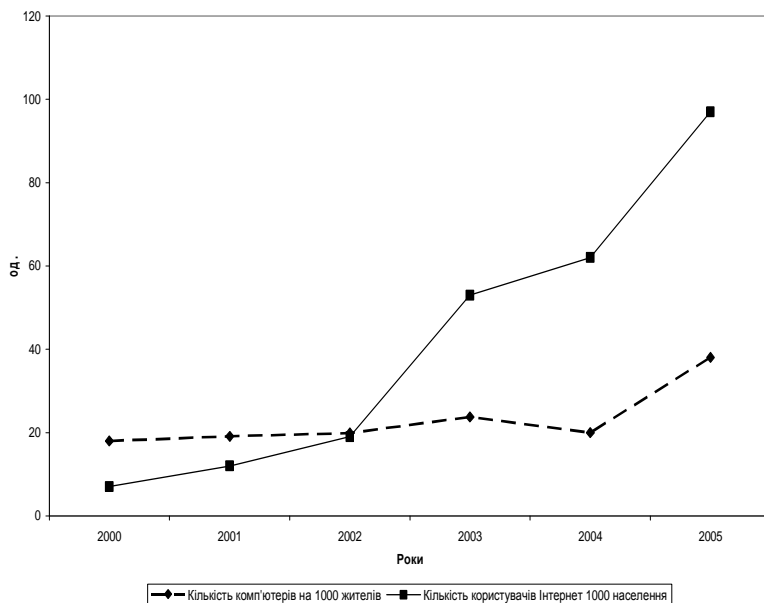

Рис. 1. Динаміка кількості комп'ютерів та користувачів Інтернет на 1000 населення в Україні у 2000-2005 рр.

Незважаючи на такі темпи росту розрив між Україною та розвинутими країнами за шість років скоротився несуттєво, і хоча сам кількісний вимірник забезпеченості комп'ютерною технікою та доступності мережі Інтернет не є вирішальним аргументом, який визначає ступінь розвитку й використання інформаційно-комунікаційних технологій та їх ролі у діяльності суспільства, але він

створює підґрунття становлення всієї інформаційної сфери та сталого соціально-економічного розвитку, тому за такого стану забезпечення комп'ютерною технікою та доступу до комунікаційних технологій гальмуватиметься формування інформаційних чинників розвитку економіки заснованої на знаннях, які мають суттєве значення в системі обробки, систематизації та поширенні інформації (знань), забезпечення доступності останніх широкому колу користувачів.

Висновки. З огляду на існуючу ситуацію та світові тенденції необхідним є скорочення відставання України в цьому напрямі від розвинутих країн, а крім того покращення організації інформаційного забезпечення, широкого використання інформаційної продукції за допомогою інформаційних послуг та комунікацій у всіх сферах суспільного життя, і перш за все в освіті, науці та економіці, що надасть змогу активізувати процес переходу до економіки, заснованої на знаннях з метою забезпеченні конкурентоспроможності держави. Основним стратегічним завданням при такому переході є розвиток інформаційного ринку,

Література

1. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» // Відомості Верховної Ради України. – 2007. - № 12. – С.102.
2. Петрова Е.А. Современный информационный рынок: микроэкономический анализ закономерностей формирования и развития. – М.: Гелиос АРВ, 2004. – 128 с.
3. Коломієць Г.С. Інформаційна продукція: ринок, маркетинг, підготовка кадрів. – К.: Либідь, 1991. – 176 с.,.
4. Славин Б. Информационное общество и рыночные отношения // Проблемы теории и практики управления. – 2007. - № 7. – С. 55 – 63.
5. IMD World Competitiveness online // <http://www.worldcompetitiveness.com/online/Login.aspx>
6. Information Economy Report 2005 // http://www.unctad.org/en/docs/sdteedc20051_en.pdf
7. Information and Communications for Development 2006 // <http://www.worldbank.org>
8. World Development Indicators Online // <http://www.worldbank.org>